

Durant la dècada passada, dels anys noranta, quan es parlava d'art contemporani, sovint hem remarcat l'apogeu de les instal·lacions i de la fotografia, i hem considerat que aquests mitjans o suports eren els més característics de l'art més innovador d'aquests anys. Amb menys freqüència, també hem remarcat la vigència de la pintura i de l'escultura o dels objectes escultòrics, sobretot en les seves manifestacions més abstractes i conceptuals. L'exposició *Pintura metarealista* vol cridar l'atenció sobre un corrent pictòric que ha sorgit més discretament, que no ha estat considerat com a tal pels museus, les biennals i les publicacions especialitzades, però que també es pot considerar representatiu de l'art contemporani en aquest final de segle, o ja al començament del XXI, ja que aquesta és una exposició prospectiva, a més de retrospectiva.

Aquesta mostra aplega 18 pintors figuratius que treballen a diversos llocs d'Espanya, pintors que, habitualment, han estat considerats excepcions aïllades, però que, reunits, es poden considerar integrants d'un corrent ampli i plural que, dins la pintura figurativa, es distingeix tant de la figuració expressionista com de les figuracions realista i pop i de les propostes en to neoclassicista i kitsch. És un corrent fins ara indefinit i dispers, que ha anat sorgint sense grups, sense manifestos ni programes explícits, un corrent pictòric on podem incloure personalitats molt diferents entre si, però que, segons el meu parer, podem anomenar i definir d'una manera molt àmplia com a metarealista. Metarealista en el sentit que se situa més enllà del realisme d'una manera diferent que altres corrents anteriors, com el surrealisme, la pintura metafísica o el realisme màgic, amb els quals, de vegades, té relació.

Pintors que representen una actitud que em sembla diferent i molt pròpia d'aquesta època. És a dir, representen una opció plenament contemporània, que mira cap al passat i cap al futur. Són artistes que sintetitzen i enriqueixen, que inclouen i no exclouen els elements diferents i oposats, que se senten prou lliures per no renunciar a res que els interessi personalment, per

Pintura metarealista

Juan Bufill

sobre dels dogmes i les consignes. Són pintors figuratius que han assumit plenament les aportacions de l'art modern i de les avantguardes, des de la pintura metafísica i el surrealisme fins a l'art pop, el conceptual i les seves derivacions, però que també aporten visions noves i, sovint, expressen, d'una manera significativa, una certa sensació de perplexitat davant del món.

La seva pintura es distingeix de les figuracions neoexpressionistes que van caracteritzar els anys vuitanta perquè representa formes visibles amb contorns i traços continguts, no gestuals, i es diferencia del realisme i del pop no solament per aspectes formals, sinó perquè expressa principalment vivències interiors, desigs, pors, idees, utopies o somieigs, sovint mitjançant

recursos poètics com ara la metàfora, la paradoxa o la juxtaposició inesperada. A la pintura metarealista, les formes són recognoscibles, però els continguts poden ser misteriosos.

Proposar l'adjectiu metarealista aplicat a la pintura implica la possibilitat de proposar també el substantiu metarealisme, la qual cosa significaria afegir un nou isme a la història de l'art. És una operació arriscada, que m'obliga a fer algunes definicions i alguns aclariments. El prefix grec "meta" té un sentit obert, però no pas equivoc. Significa "més enllà", "a més" i "després". Sigui com sigui, indica una obertura cap a una situació diferent d'aquella que és immediata o coneguda. Aquest "més enllà" i aquest "a més" suggereixen una situació més rica i completa, menys coneguda i més misteriosa que la del punt de partida. Realista, en canvi, és una paraula equívoca, com també ho són les nocions de realitat i realisme. El diccionari ens recorda que "real" deriva del llatí "res", "cosa" i, per oposició a les coses imaginàries o inexistents, al·ludeix a les coses que existeixen o que han existit i es relaciona amb allò concret, allò que té cos o forma, allò realitzat.

Ara bé, en filosofia, la realitat és l'essència, "allò que una cosa és, al marge de l'aparença amb què es presenta als sentits". Per tant, el realisme

Los desequilibrados, 1997. Gonzalo Sicre.

pictòric seria, precisament, antirealista, il·lusori, perquè no accepta que hi ha zones de la realitat visibles i invisibles, perceptibles i imperceptibles, descobertes i amagades, interiors i exteriors. D'aquesta manera, amb rigor, cap realisme a l'ús és veritablement realista, i potser l'únic realisme possible seria un metarealisme entès en l'accepció més àmplia, potser il·limitada, d'aquest terme, que inclouria òbviament l'abstracció.

Sense anar tan lluny, parlar de pintura metarealista amb motiu d'aquesta exposició significa acceptar que aquesta pintura lè el punt de partida en la realitat, en les coses existents o que han existit, però que també hi ha un "a més" i un "més enllà" de les visions exteriors, objectives i concretes. Si el realisme vol ser objectiu, atènyer-se a la realitat, ajustar-se o subjectar-se als seus aspectes materials i superficials, reproduir-los amb una exactitud verista i descriure'ls amb detall, el metarealisme té en compte aquestes dades objectives i concretes, però se sent lliure per deixar que actuïn la imaginació i el desig, l'experiència personal idealitzadora, la subjectivitat amb els seus sentiments, emocions, opinions i records, amb els seus misteris i els seus descobriments.

La pintura metarealista té relació amb el surrealisme, amb la pintura metafísica i el realisme màgic, però no és una pintura neosurrealista o neometafísica. Com el realisme màgic defensat i definit per Franz Roh, també es pot entendre, històricament, com un postexpressionisme, si bé fins a un cert punt. Però els pintors d'aquesta mostra es distingeixen del primer, sobretot, pel fet que no rebutgen la calidesa ni, de vegades, un cert grau d'extravagància i fins i tot de monumentalitat. Pel que fa a la resta, la literatura ha donat al terme "realisme màgic" unes connotacions completament alienes a la pintura metarealista.

L'expressió "pintura metafísica" també té connotacions de caràcter històric i, sobretot, filosòfiques, que no s'ajusten a les obres d'aquesta mostra, com tampoc la freqüent inclusió d'elements del món clàssic grec i romà. Tanmateix, són molt similars, a algunes obres, la

valoració dels objectes i els cossos a escenaris no naturalistes i el desplaçament des de l'objectivitat cap a la subjectivitat.

Del surrealisme la separen, en primer lloc, molts anys. Aquell intent de revolució cultural va sorgir en un context social més reprimat que l'actual, on tenien sentit provocacions a una societat *benpensant*, unes provocacions que no tenen sentit en una societat com l'actual, ja saturada de violències espectaculars, exhibicionismes i sensacionalismes. Va ser un gran alliberament, una revolta contra la lògica, les normes i les aparences acceptades i contra tot allò que reduïa –i redueix– la realitat, incloent-hi la visió realista acadèmica, que es considerava una mutilació de la realitat. A la pintura metarealista podem trobar revelacions poètiques similars, la capacitat per enfrontar-se a allò que és sinistre, per desplaçar-se cap al misteri, o un cert equilibri entre el velar i el revelar, però ja no els dogmes de Breton, la fe en l'espontaneïtat i l'automatisme, el menyspreu de la raó ni la il·lusió revolucionària manifestada mitjançant signes com "matem l'art". És com si els pintors actuals ja no necessitessin grans gestos ni proclames d'alliberament, potser perquè ja viuen en una relativa llibertat que, per cert, els surrealistes van contribuir a instaurar.

Entre els pintors seleccionats en aquesta mostra trobem noms coneguts com Miguel Rasero o Àngel Mateo Charris –qui ja ha tingut una gran exposició a l'IVAM–, una pintora com Isabel Cid, amb una trajectòria llarga, però discontinua, i també una pintora fins ara inèdita, com és Montserrat Clausells. Tots ells són autors d'obres personals i singulars i han seguit trajectòries artístiques independents de les modes i tendències dominants. Ara bé, alguns coincideixen en determinats aspectes que ens permeten agrupar-los. Els més propers als realisme són Montserrat Clausells, Raimon Sunyer i Neus Martín Royo. Clausells realitza un desplaçament subtil cap a la visió metarealista a través de la distorsió de les perspectives, el color i la il·luminació, i també el joc ambigu amb la profunditat del quadre, que suggereix

espais arquitectònics irrealis. Raimon Sunyer és un excel·lent pintor realista, però encara més interessants em semblen aquests paisatges arquitectònics imaginaris, utòpics, atemporals, amb ressonàncies metafísiques, l'autèntic protagonista dels quals és potser l'harmonia desitjada, un ideal expressat pictòricament mitjançant l'entonació de la llum i dels colors dels seus quadres, amb una calidesa que abasta tot i espectre entre allò terrestre i encès pel sol i allò neutre, ombrejat i apagat.

Als paisatges urbans de Martín Royo es produeix sovint un desplaçament des del món objectiu cap al món subjectiu, que apunta cap a altres temps, altres llocs o altres sentits. La vivesa irreal d'alguns colors, la juxtaposició inesperada, l'associació subjectiva, l'evocació d'alguna cosa absent o l'apunt d'una possible ficció a partir del paisatge quotidià atorguen als seus paisatges una dimensió humana i poètica.

També Marcos Palazzi parteix de la realitat immediata i quotidiana, per representar-la com una cosa profundament estranya o irrisòria. Les seves escenes i els retrats individuals i de grup comuniquen, sobretot, una sensació de divertida i misteriosa perplexitat. Els seus personatges, com els de la pel·lícula *Strangers than Paradise*, viuen situacions discretament absurdes, en uns ambients on els detalls aparentment irrelevantes poden esdevenir fascinadors i fins i tot còmics. Sota una aparença de figuració realista, Palazzi assoleix uns resultats conceptualment psicodèlics.

Tant Charris com el seu amic Gonzalo Sicre parteixen d'una figuració inspirada en Edward Hopper, gairebé realista i amb un to de prosa poètica, per dotar-la de continguts narratius i conceptuals, que inclouen mitologies personals, apunts de viatges, revisions i comentaris sobre la història de la pintura. Mentre que els interiors i els paisatges amb figures de Sicre inclouen ficcions de vegades estranyes, però, generalment, no s'allunyen excessivament del to hopperia, Charris es llança decididament a la creació de ficcions en forma de paisatges amb figures, a les citacions culturals amb to humorístic, al comentari de vegades satíric so-

bre la història de l'art del segle XX i, fins i tot, al comentari polític. A les obres de Charris són fonamentals els títols, que n'enriqueixen el sentit, com ja passava a *Ruinas en monte Rutina*, un quadre que vam veure a la important exposició de figuracions renovades *Muelle de Levante*, produïda el 1994 pel Club Diario Levante, i on també van estar representats altres dos pintors de la present mostra, Antonio Rojas i Gonzalo Sicre.

Brigitte Szenczi i Juan Antonio Mañas treballen i exposen junts des de fa més de vint anys, realitzen i firmen les obres generalment per separat, i només de vegades conjuntament, com a *La Casa del abismo*, una màquina de pensar inspirada per l'escriptor Ignacio Gómez de Liaño, o a *La casa-mandala del Sr. Hoc*, amb la col·laboració de Vicenç Ferran Martinell. Les seves pintures són al·legories sobre temes com el pas del temps o la manca d'atenció (Szenczi), o com la realitat i la seva representació (Mañas). Són gairebé sempre arquitectes o paisatges amb figures, escenes i escenaris imaginaris amb elements simbòlics de caràcter iniciàtic, però també amb detalls humorístics, on sovint es reuneixen el present i el passat, la memòria de l'experiència personal i la memòria cultural col·lectiva.

Jorge Gay ofereix també subtils al·legories disfressades de composicions alhora postcubistes i metafísiques. És una pintura sobretot lírica, que gosa celebrar el que és millor, l'amor i la bellesa, a pesar del que és pitjor. Quadres com ara *Mayo será eterno* i *El descanso de las madres*, resumeixen molt bé el seu món, fet d'harmonies i dualitats, de calma i sensualitat. Lleument amenaçades per motius de malenconia, i de músiques cromàtiques i tonals, pictòriques, en qualsevol valor s'acompanya del seu oposat o complementari: a cada calidesa li correspon una zona d'ombra, a cada cos sòlid una transparència o un buit.

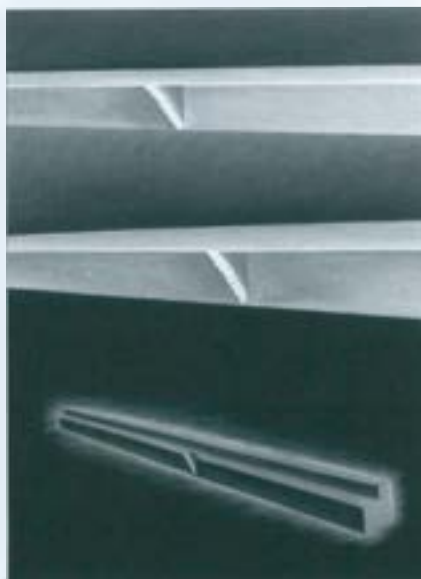
Antonio Rojas aconsegueix construir un món personal a partir d'influències com la pintura metafísica, l'abstracció geomètrica i el cubisme, però, sobretot, a partir del paisatge marí i portuari de Tarifa. El resultat és una síntesi for-

Triangle on golden bed, 1996. Gino Rubert

malment nítida, però ambigua pels seus jocs de plànols i perspectives, i argumentalment poètica i misteriosa. Els arquetips de la casa, el port, la riba, l'horitzó i el dic, així com el diàleg entre la llar i el que és lluny, entre l'espai obert i els límits, entre els volums sòlids i la fluïdesa de l'aigua, entre la llum i la nit o l'ombra donen als quadres de Rojas una dimensió al·legòrica.

Els últims anys, Miguel Rasero ha fet un canvi radical, un exercici de despullament que ens permet parlar d'un nou cicle, negre i singular com l'època negra de Goya. Els éssers humans dels seus quadres són funàmbuls, acrobates, equilibristes que protagonitzen accions perilloses a uns escenaris el fons dels quals és, gairebé sempre, la negror. Els seus personat-

La certidumbre del poeta, 2000. Antonio Rojas.

ges es mouen en una mena de circ metafísic, sobre construccions incompletes, sobre estructures precàries, geomètriques productores de caigudes, adequades per representar els anys de la sida i de la precarietat laboral i ecològica.

Les pintures de Jordina Orbañanos tenen una bellesa i una contundència extraordinàries, en primer lloc, degut a un ús singularíssim color –agosarat i precis-, la il·luminació, les textures i la composició. La seva obra ja queda lluny de les naturaleses mortes i de les vides silencioses dels seu mestre Morandi, i enriqueix aquest gènere amb una dimensió accentuadament biogràfica –o autobiogràfica- i existencial. Les plantes sinuoses o carneses, les fruites, els brots, els recipients i els espais dels seus quadres evocuen situacions humanes, naixements i extincions, emocions positives i negatives sobre qüestions com ara el desig, la mort o la soledat.

També Isabel Cid al·ludeix, mitjançant la representació d'objectes, situacions personals, relacions, ruptures de parella o estats psicològics, i fins i tot composa una al·legoria existencial a través d'un tríptic protagonitzat per caixes. Als seus quadres, allò que és objectual s'humanitza i allò que és humà s'objectivitza. Uns agafadors del metro poden expressar l'angoixa o la soledat, però en algunes d'aquestes obres hi ha una rara llibertat i una mena d'alegria secreta, malgrat el dramatisme evident. El seu sarcàstic *Homenaje a San Valentín*, amb la forma d'una torre fosca, potser babèl·lica i fàl·lica, sota un cel vermell i crispat, que és tot un exercici no ja d'humor negre, sinó d'alegria ombrívola.

Mària Gilbert recorre a l'escenificació fantàstica de caràcter poètic o narratiu, per oferir una mena de diari personal o d'autobiografia pictòrica. Representa personatges en situacions estranyes, o com a estranys en relació amb l'entorn, teatralitzat i fictici. La seva obra està plena de fantasies infantils que s'han fet adultes, de somieigs d'una infantesa que ha ingressat en el món adult i no s'hi sent còmode. Hi ha una malenconia als seus quadres, però també ironia, lirisme i una alegria que és, sobretot, cromàtica.

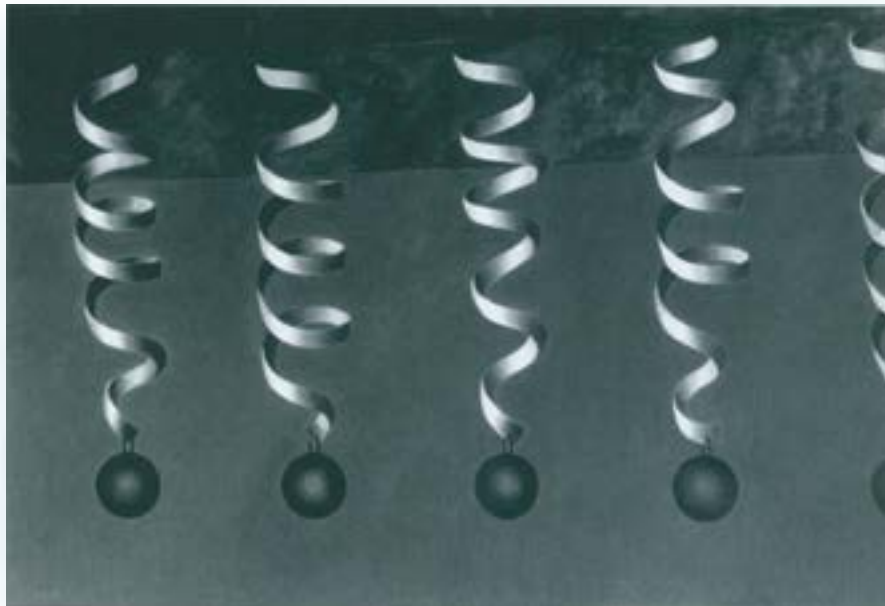
La pintura de Leonard Beard ha canviat els últims anys i, si abans tenia influències de Hopper, ara es troba més a prop del surrealisme i fins i tot de Rousseau, a qui Franz Rob va definir com "pare de la pintura estàtica i concreta", dos adjectius que s'ajusten a la colorista i enigmàtica pintura recent de Beard.

Pere Joan i Andrés Rábago (àlies Ops i El Roto), són dos dibuixants prestigiosos, al meu parer els representants més destacats, amb Guillem Cifré i Micharmut, d'un cert còmic d'avantguarda que ja s'ha extingit a Espanya. De Pere Joan és una pintura de 1984, *Zeppelines sobre 1953*, que avui podem veure com un precedent de l'obra de Charris, però també d'altres pintures més recents. El món segons Pere Joan és un lloc on allò que és sinistre –la mort, la fugacitat, l'oblit–, pot ser transcendit amb alegria, poesia i lleugeresa. Els seus personatges poden jugar a platges de cendra. I, allà on es va enfonsar el gos de Goya, un home lleigeix núvols i una dona pren el sol.

Andrés Rábago és un pintor excel·lent, un metarealista diferent del surrealista Ops i del lúcid realista El Roto. *Escena de caza* i *Las luces* són molt representatives de la seva obra pictòrica i es poden interpretar com al·legories, respectivament, del món del poder i l'avidesa i del món de la llum i el lliurament, és gairebé com dir del bé i del mal, dues nocions que, avui, semblen un tabú fora de discursos religiosos.

Finalment, l'obra de Gino Rubert –barceloní, si bé va néixer a Mèxic–, ens podria fer pensar en una Frida Kahlo en versió masculina i amb un gran sentit de l'humor. Els seus personatges són la mateixa imatge de perplexitat davant del món, davant de les seves situacions, davant dels altres i davant d'ells mateixos.

Rubert posa en escena, una certa difícil harmonia, situacions decididament neuròtiques que sovint al·ludeixen a les relacions de parella o entre sexes, amb un sentit de l'humor intel·ligent i tragicòmic i una ironia entre perversa i tendra.

Los asideros del metro de Londres, 1993. Isabel Cid.

Haig de dir que, per a la meua sorpresa, els 18 participants d'aquesta mostra han acceptat sense reserves que la seva pintura es definís com a metarealista, i això en una època en què ser assenyat implicaria desconfiar de qualsevol isme. Personalment, estic en contra de qualsevol isme que sigui excloent, empobridor, que s'afirmi contra altres opcions, com va passar a l'època de les avantguardes històriques i encara passa amb alguns avantguardismes i rereguardismes actuals. No es tracta en absolut d'afirmar que ara, allò artísticament correcte hagi de ser la pintura metarealista, però aquesta denominació ens pot servir per distingir un corrent pictòric amb característiques pròpies, per cridar l'atenció sobre la seva existència dispersa, no anomenada, per recordar que la capacitat de realitzar aportacions artístiques innovadores i vàlides no és exclusiva dels artistes que utilitzen mitjans no tradicionals com les instal·lacions objectuals o audiovisuals. I també per recordar que, dins del debat estèril que ha oposat l'art abstracte al figuratiu, s'ha identificat abusivament la figuració amb allò merament retinal, i que l'abstracció tampoc no té l'exclusiva de l'espiritualitat de l'art.

Hi ha força pintors que treballen encertadament, a Espanya i a altres països, en la mateixa línia que els 18 seleccionats en aquesta mostra. Les obres de marina Núñez, Eduard Resbier, María Gómez o Marcelo

Fuentes, entre d'altres, no haurien desentonat en aquesta selecció, ni tampoc algunes dels més veterans Miquel Vilà, Serra de Rivera o Pérez Villalta, ni les d'artistes estrangers com ara Mark Tansey o Pat Andrea. L'abundància d'artistes catalans a la present edició es deu, en part, a una voluntat de donar a conèixer l'obra d'uns artistes que en molts casos no han tingut la difusió i el reconeixement que mereixen, segurament perquè a Catalunya –més que a altres llocs d'Espanya– s'ha identificat l'art contemporani amb altres propostes abstractes, matèriques o conceptuals.

Per acabar, vull subratllar que no és un fet casual que aquesta exposició hagi estat organitzada per la Sala Parés i la Galeria Trama, de Barcelona, i pel Club Diario de Levante, de València, uns espais que, els últims anys, han jugat un paper important en la difusió de la pintura figurativa renovadora. Com a agraïment, he de dir que els seus responsables, Joan Anton Margall i Juan Lagardera, van sintonitzar immediatament amb aquesta proposta i van trigar uns segons escassos –no exagero–, a decidir que donarien suport a aquesta iniciativa participant-hi plenament.